

Anarhistička biblioteka

Anti-Copyright

Mitologija revolucije i revolucionarna stvarnost

Rudolf Rocker

Rudolf Rocker

Mitologija revolucije i revolucionarna stvarnost

1952

Prevod: Edvard Popović. Izvor prevoda: časopis Vidici, br.
236/237/238, str. 74-81 (1985). Online izvor: old.kontra-punkt.info

Prevedeno prema: R. Rocker: »Aufsatzsammlung«, Band 2.
1949-1953, Verlag, Freie Gesellschaft, Frankfurt, 1980.

anarhisticka-biblioteka.net

1952

Sadržaj

Kult revolucije i revolucija	5
Revolucija i kontrarevolucija	10

zgodnije sredstvo za trošenje svih argumenata. “Profesionalni revolucionari” igraju u ovoj borbi istu ulogu kao i profesionalni birokrati apsolutne monarhije u borbi protiv svake obnove društvenog i duhovnog života; stoga su oni u stvarnosti samo profesionalni grobari svake slobode, svake čovječnosti i svake mučne čežnje ljudi za boljom budućnošću.

Kult revolucije i revolucija

Gledajući izdaleka dobit ćemo o stvarima potpuno drukčiji dojam nego kad ih posmatramo izbliza. Oboje ima svoje prednosti, ali i nedostatke. Posmatramo li izdaleka krajolik, do svijesti će nam prvo doprijeti povezane pojedinačne pojave; dobit ćemo ne isječke, nego cjelovitu sliku. Postavimo li stvari bliže, vidjet ćemo ih doduše jasnije, ali ćemo izgubiti opći utisak koji nam samo perspektiva može pružiti; nećemo, kao što kaže poslovice, od drveća vidjeti šuma. Tek iz prostorne udaljenosti od predmeta dobijamo pravi odnos veličina, međusobni razmjer stvari; ali tek kad ih gledamo izbliza pružit će nam se mogućnosti da ih analitički, to jest u njihovom vlastitom razvoju, promatramo i pojedinačno ocjenjujemo.

To isto, bez izuzetaka, važi za sve povijesne pojave. Značajna povijesna zbivanja, primjerice reformacija ili Francuska revolucija, stvaraju nove društvene činjenice koje se utvrđuju preobraženim društvenim životnim odnosima. Povijesni događaji koji već pripadaju prošlosti i koje s ove točke motrišta možemo ocijeniti samo kroz vremensku distancu postaju postupno tradicijom, pa i jest tradicija ono što je u najviše slučajeva temelj našim procjenama. Tradicija je, zapravo, uvijek šarolika mješavina istine i bajke, pod uplivom čijih se odnosa, u kojima i sami živimo, ostvaruje a samim tim i mora utvrditi posve drugačija slika od one koju su ljudi, živeći s njom čitavo jedno razdoblje, uistinu osjećali. Posljedica je da često vidimo stvari u drugačijem svjetlu i poradi toga nerijetko stječemo predožbe koje imaju vrlo malo zajedničkog s povijesnim istinama. To je potpuno shvatljivo, jer što dalje povijesno razdoblje leži za nama, to smo manje u položaju ispravno shvatiti pojedinačne ljudske sudbine onog vremena. Vidimo tek vanjske obrise slike, herojska djela velikih ljudi koji su igrali vodeće uloge u ondašnjim previranjima, i osobito dramatične prethodnike koji se jasno izdvajaju na pozadini povijesnih zbivanja te stoga više padaju u oči, dok nam pouzdanije pojedinosti, čija bi unutrašnja povezanost istom pruži-

la cjelovitu sliku, najvećim dijelom ostaju nepoznate te stoga ne mogu ni utjecati na naše sudove.

Tek kada, kao što je to slučaj danas, osobno doživljavamo sličnu katastrofu sveopćih razmjera, budi se u svjesnim ljudima razumijevanje za događaje iz prošlosti. Njihova ih vlastita okolina prisiljava uspoređivati ono što je danas s onim što se jednom dogodilo. Pritom im sine pred očima i počinju shvaćati da su, zapravo, mnoštvo stvari iz prošlosti vidjeli tek kroz obojena stakla tradicije, pa otuda mnogi nesporezumi i temeljno nerazumijevanje. Njihovo ih vlastito iskustvo čini kritičnijim i pomaže im pronicati dublje u stvari na koje su se prije jedva i osvrtni ili su ih prihvaćali kao nešto samo po sebi razumljivo, oko čega čovjek ne bi trebao razbijati glavu. A nije nipošto čudno što nam takve sudbonosne odluke dolaze upravo danas, jer uvijek najbolje shvaćamo stvari koje nam postaju sudbinom. Osobna iskustva uvijek su snažnija i postojanija od najljepših predanja koja nastaju posredovanjem. Jer, ono što čovjek postigne vlastitim promišljanjem, teškim i mučnim, ostavlja uvijek dublje tragove nego iluzije koje će, nesumnjivo, biti primljene kao stvarnost. Stoga su vremena poput današnjeg; godine iskušenja, u kojima se svaki od nas mora opredijeliti, bilo da je nešto naučio iz iskustva proteklih trideset godina, bilo da spada onima koji su odani i koji će olako odobravati.

Ne tvrdim da je tradicija po sebi štetna i da ju treba odbaciti. Postoje tradicije koje kasnijim naraštajima predaju dragocjene misli i duhovne tekovine koje bi bilo šteta izgubiti, budući da su izuzetno značajne za naš osobni i društveni život. Ovi izvori često stoljećima inspiriraju potomstvo i utječu na duhovni život ljudi, pokatkad mnogo dublje no što to većina sluti. Ali koliko god bio jak ovaj utjecaj tradicije, ipak ne smijemo zaboraviti da je ona tek odsjev proteklog vremena i da umjetnošću koju ostvaruje i bajkama mora nadoknaditi ono što je za nas već izgubljeno na dubljim iskustvima povijesnih događaja. Upravo stoga će nas nerijetko navesti na kult koji muti osjećaj za stvarnost i na priželjkivanja koja su takođe tek bajke. Ali postat ćemo svjesni svega ovoga kad nas odjednom,

još danas klanja zabludama na kojima su počivala iskustva posljednjih desetljeća, a da za sobom nisu ostavila ni najmanji trag. Proudon je, štoviše, shvatio da stara blankistička misao jednog “revolucionarnog generalštaba” koji je uz pomoć diktature morao skrenuti revoluciju na određene tokove, te da ideja koju je Lenjin obnovio svojom teorijom o “profesionalnim revolucionarima”, mora izravno voditi u kontrarevolucionarni tabor. Pitanje je da li je Blanki (Banque) uopće bio svjestan ove suprotnosti između revolucije i kontrarevolucije jer je toliko razmišljao u duhu 1793. da nije mogao razumjeti drugačije nazore. Ali Lenjinu je to u potpunosti bilo jasno, što je i proisteklo iz njegove poznate rečenice: “Kad će netko morati praviti kontrarevoluciju, to ću učiniti ja”. I što on nije mogao učiniti, za to se temeljitije pobrinuo Staljin.

Svaka je istinska revolucija prijelazni stadij od preživljenog društvenog stanja, koje već pripada prošlosti, prema jednoj novoj društvenoj tvorevini, čiji se prvi zametak širi kroz revoluciju i mora postupno dozrijevati da bi privela kraju započeti posao. Glavno je njeno obilježje razmršavanje starih veziva koja su izvezli ljudi u preživljenim društvenim oblicima. Što joj više to polazi za rukom, što više vodi borbu protiv institucija, a ne ljudi, to su plodniji njeni uspjesi, to je veći korak kojim ide u budućnost. Kontrarevolucija pak, ponovno namješta veziva koja je uzajmila od prošlosti i stoga neopozivo mora voditi natrag u prošlost. Ona iznova okiva lancima sve što je revolucija oslobodila stvaralačkim snagama, koči svaku samostalnu djelatnost i razvitak svih novih ideja, bez kojih je svaka revolucija osuđena na neuspjeh, te iznova dovodi cjelokupan društveni život na određena, odozgo diktirana pravila, koja više ne ostavljaju slobodnu mogućnost izbora misli i stvaranja.

Kontrarevolucija se uvijek postavlja tamo gdje se revolucija izrodi u borbu partija za prevlast, koja uvijek završava tako da najbeskrupulozniji, za koje je nasilje jedino mjerilo vrijednosti života, preostanu kao jedini predstavnici “posebne vrste apsolutizma”, a sve ostale redom likvidiraju. “Moć je”, kao što je Proudhon točno izložio, “samo borba i nož, kojima čovjek drugima reže vrat”, naj-

“najbolje vlasti” bilo je za njega isto tako besmisleno kao i pitanje “najbolje religije”, jer obe samo tragaju za ciljem oživljavajući novi oblik autoriteta, a da bi zadržali vladanje ljudi nad ljudima, što je nerazdvojivo od iskorištavanja čovjeka po čovjeka. Bilo je to starateljstvo jedne više sile nad ljudima, u kojem se vidi sjeme zla što ometa ljude da sami odlučuju o svojoj sudbini na osnovi slobodnog sporazuma, što se ne može postići autoritarnim pritiskom.

Bilo je ovo Prudonovo shvaćanje koje ga je dovelo do spoznaje da svaka revolucija, čim dospije u ruke određene partije, gubi svoj istinski značaj i mora se izroditi u kontrarevoluciju. Stoga je savjetovao socijalistima da se ne izgube u nastojanjima vladajuće politike i objasnio im da socijalizam, čim dospije u ruke jedne vlade, pripadne reakciji.

“Sve su partije bez izuzetka”, rekao je, “čim počnu težiti za javnim vladanjem, tek posebni oblici apsolutizma. Neće biti slobode građana, ni reda u društvu, niti jedinstva među radnicima, prije no što u našem političkom katekizmu odricanje od autoriteta ne stupi na mjesto autoritarnih vjerovanja.”

Tko ovo ne shvati, ma koliko god polagao na svoje revolucionarno uvjerenje, ostaje u suštini samo revolucionarni ljubitelj države kojemu nedostaje svako razumijevanje za revoluciju i stoji, svjesno ili nesvjesno, u taboru kontrarevolucije. To nije prvi put da kult kontrarevolucije, pošto je izgubio utjecaj na mnoge generacije, postaje mrtvom dogmom, da, konačno, vodi tomu da čovjek zamjenjuje revoluciju s kontrarevolucijom i gubi svaki osjećaj za stvarnost. U tom je pogledu Proudhon dobro ocijenio stvar, kad je prije jednog stoljeća izgovorio proročanske riječi: “Najgore što se može dogoditi socijalizmu, bio bi njegov savez s apsolutizmom, što bi moralo voditi najvećoj tiraniji svih vremena.”

Bilo je pogubno što to čovjek nije onda shvatio, jer je zbog toga propala Februarska revolucija iz 1848. a s njom i sve revolucionarne pobune, koje su 1848–49. uzdrmale Europu. To se ipak može shvatiti; ali tko danas nakon užasa dvaju svjetskih ratova i nepojmljivog širenja totalitarne reakcije na svim kontinentima, tko se to

u većini slučajeva bez nužne duhovne pripreve, iznenade siloviti događaji, iz kojih moramo shvatiti da je jedan stari period naše povijesti piiven kraj, dok je budućnost još nejasan obris, tako da istom postupno možemo raščistiti kojim putem moramo udariti, eda bismo se susreli s novom stvarnošću.

Morao sam ovo na sebi iskusiti. Rođen u drevnom gradu na Rajni, godinu i pol po utemeljenju novog Njemačkog carstva, koje je ostvario Bismark, bio sam već u ranoj mladosti obuzet socijaldemokratskim pokretom, sve dok se 1891. godine nisam upoznao s anarhističkim nazorima. Sredina u kojoj sam rođen spadala je među demokratskije dijelove Njemačke, gdje su u mojoj mladosti predanja o revolucionarnim događajima iz 1848-49. bila još vrlo živa. Osobno sam poznao mnoštvo starih četrdesetosmaša koji su aktivno sudjelovali u bitkama i divio im se nijemim poštovanjem. Osim toga postoji još jedna okolnost. U mojoj mladosti vladala je u Mainzu odlučna odbojnost prema svemu pruskome, a s druge strane izrazita naklonost prema Francuskoj. Sve što je dolazilo iz Berlina prahvaćalo se kao loše, dok je ono što je pridošlo iz Pariza bez preispitivanja prihvaćano kao dobro. Usto je značajnu ulogu igrala tradicija Francuske revolucije koja je izravno i duboko utjecala na njemačko pučanstvo s lijevih obala Rajne. Otuda je lako shvatljivo što smo mi, mladi socijalisti, tada s posebnom naklonošću proučavali povijest Francuske revolucije. Mogu sasvim pouzdano reći da sam već onda bio upućeniji u dramatična zbivanja te epohe, nego u mnoge dijelove starije njemačke povijesti. Povijest kralja Barbarose i njegovi ratovi u Italiji više nam nisu imali što reći, dok su nas predanja velike revolucije ispunjavala živim nadama u budućnost i podudarala se s našim mladenačkim zanosom.

A to što smo značajnim događajima iz 1789. godine, Deklaraciji o pravima čovjeka i stravičnom dobu 1793. godine pridavali malo pažnje bilo je samo po sebi razumljivo, jer smo bili odgajani u marksističkom duhu i uvjereni da će se socijalizam ostvariti samo kroz prijelazno razdoblje diktature proletarijata. Da diktatura jakobinaca samo iznova nasilno pokušava povezati ono što je revolucija

razbila, tada smo to shvaćali isto tako malo kao i to da vladavina giljotiine mora dosljedno dovesti do Napoleonove vojne diktature. Sve mi je ovo postalo jasno mnogo kasnije, kada sam za vrijeme izgnanstva imao priliku za podrobnija proučavanja koja su mi pokazala da nas je u mladosti vodio kult revolucije koji nas je, povrh svega, naveo da i slavimo snagu revolucije koju ona nije imala niti ju je mogla imati. Još prije nego što mi je ovo sinulo. Maks Netlau (Max Nettlau) je, koji je kao povjesničar društvenih kretanja pozornije pratio ove stvari, označio kult revolucije kao vjerovanje mesiji, predočivši to zorno u svom “Ranom proljeću anarhije”:

“Babuvističko-blankističke ideje nasilnog preuzimanja vlasti i diktatura isto će, izvan tih svjesno autoritarnih krugova, prevladati bez pobližih preispitivanja; pojavljuje se vjerovanje u svemoć društvene revolucije. Koliko god ja cijenim ovakve želje i vjerovanja, ona su ipak autoritarnog porijekla, napoleonski je mišljen i previđen — što je za autoritarce beznačajno — istinski proboj pojedinačnog s društvenim duhom, osjećajem i shvaćanjem. Da se ovo automatski postavlja u bolji položaj daljnja je, pomalo općenita pretpostavka, za koju kroz strah provedeno izjednačavanje kod prijašnjih autoritarnih revolucija nije odlučan dokaz”.

Ovo je potpuno ispravno sagledano, jer revolucija nije kadra postupno dokinuti razvoj koji nazivamo evolucijom. Revolucija je tek određen oblik revolucionarnih zbivanja, koji nastupa istom kad prepreke, koje joj stoje nasuprot, s vremenom postanu tako jake da se mogu odstraniti samo nasilnim putem. Revolucija je oslobađanje koje u okrilju starog društva priprema djelotvornu snagu i teži preobražaju društvenih oblika i, kad za to dođe vrijeme, lomi stare veze; usporediva je s djetetom koje u posljednjim mjesecima trudnoće lomi stare ljuske i počinje vlastiti život. Ali ovo je podmlađivanje društvenog života zamislivo istom u obzoru sve jačeg stvarnog djelovanja novih ideja i predodžbi u narodu, ideja potaknutih zaprekama koje mu približuju svijest o vlastitom dostojanstvu. Što nove ideje dublje prodiru u šire slojeve naroda, što jače utječu na

ne samo kao političko uređenje, već i društveno stanje s određenim duhovnim djelovanjem na sva područja društvenog života. U tom smislu nazvao je kapitalizam “privrednom monarhijom” koja poslovima kapitala čini istu uslugu kao i društvo državi i duh crkvi.

Pudon je odbacio svaki naprijed spomenuti sistem, u kojem je većina socijalista njegova vremena vjerovala da se može urediti socijalizam. Društveno oslobađanje bilo je za njega put, a ne cilj. Pudon nije imao smišljena načela i čvrsto postavljene ciljeve jer mu je u potpunosti bilo jasno da se prava suština društva mora tražiti u vječnim promjenama njegovih oblika i da su neograničeni preobražaji društvenog i duhovnog života to bolje uspijevali, što su ih manje sputavale umjetne granice i što su ljudi svjesnije sudjelovali u tim društvenim promjenama. Revoluciju je isto tako shvaćao kao put, a ne cilj, ali prije svega ne kao napravu koju čovjek samo treba uključiti, da bi ostobodila čovječanstvo od svih zala i povelaga u susret dolazećem mileniju. Znao je da je revolucija često bila posljednje sredstvo koje je preostalo narodu da odbaci nepodnošljiv jaram i da omogući preobražaj društvenog života; isto je tako shvatio da nije bila u stanju bezobzirno ukloniti unutrašnje društvene odnose, nego je mogla biti tek most koji iz prošlosti vodi u budućnost, a da ne prekida prirodni tijek razvoja.

Na temelju ovoga ostao je on potpuno netaknut kultom nasilja koji su mnogi njegovi suvremenici socijalisti povezivali s revolucijom. Simbol revolucije za njega nisu bile barikade, a još manje revolucionarni teror iz 1973., godine, već stvaralačka snaga koju ona oslobađa, a posebno nove mogućnosti razvoja ostvarljive u budućnosti. Znao je da giljotina ne daje narodu kruh niti mu može razložiti nove ideje, nego mu uvijek iznova oživljava prošlost u novom ruhu, i primiruje istinsko djelo revolucije. U dosadašnjoj povijesti nasilje je bilo tipično obilježje svake reakcije, koje joj je služilo da prekine svaku samostalnu stvaralačku djelatnost naroda i utvrdi određene norme ljudske misli. Proudhon ne teži za »promjenom vlasti, već revolucioniranju društva«, eda bi ga neprestano držao u toku i osigurao prostor za nove mogućnosti života. Pitanje

no zgušnjavalo u kult revolucije i svojim sljedbenicima uskraćivao istinsko historijsko značenje velikih revolucija.

Među velikim pobornicima socijalističke misli u Francuskoj Prudon (Proudhon) je gotovo jedini u potpunosti shvatio povijesno značenje socijalizma. Oštroumno je uvidio da je Francuska revolucija samo napola uradila posao i da zadatak revolucije 19. stoljeća mora biti nastavljanje ovog posla i njegovo privođenje kraju, kako bi se društveni razvitak Europe doveo na nove puteve. U stvari se čitavo značenje velike revolucije iscrplo upravo u tome što je dokrajčila monarhističko tutorstvo i utrla narodu put da sam odlučuje o svojoj sudbini, poslije čega su čitavo stoljeće služili prosvijećenom apsolutizmu poput bezvoljnog stada i svojim mu radom osiguravali postojanje. Ovdje leži najznačajnija zadaća doba koju je Prudon bolje shvatio od većine svojih socijalističkih suvremenika. Velika je revolucija doduše uklonila apsolutnu monarhiju kao političko i društveno uređenje, ali joj nije uspjelo, uporedo s tim, istisnuti i “monarhističku misao”, kako ju je nazvao Prudon, koja u političko centralističkim, nastojanjima jakobinaca i u ideologiji nacionalno jedinstvene države izrasta u novi život. To je ono sudbonosno nasljedstvo koje nam je ostalo iz minulog vremena i koje danas dolazi do izražaja u principu vođe totalitarne države, što je tek prijepis monarhističke misli.

Proudhon je ispravno shvatio da apsolutizam, taj vječni princip tutorstva u ime “bogomdanog cilja” koji ostaje zatvoren svakom ljudskom prigovoru, najčešće stoji na putu narodu u njegovim stremljenjima višim oblicima društvenog života. Za njega socijalizam nije bio samo pitanje privrede, već i kulturno pitanje koje obuhvaća sva područja ljudske djelatnosti. Znao je da se, ukoliko čovjek ne želi društveno oslobođenje prepustiti u ruke jednog novog samovlađa, autoritativno monarhističko nasljeđe ne smije ukloniti samo s jednog područja, a na svim ostalim zadržati. Za njega su privredno izrabljivanje, političko ugnjetavanje i duhovna ovisnost bili samo različiti pojavni oblici istog uzroka. Prudon je u monarhiji vidio simbol svekolikog ljudskog porobljavanja. Shvaćao ju je

mišljenje ljudi, to će veći učinak izazvati, to će se dublje u život društva usjeći tragovi revolucionarnih zbivanja.

Nasilno obilježje, odlučujuće za revoluciju, nije sposobno za istinsku obnovu društvenog života, već stvaralački rad izazvan u narodu. Samo nasilje ne može stvoriti novo. Ono u najboljem slučaju kad sva ostala sredstva zataje može očistiti s puta staro i preživjelo i osloboditi novi put razvoju. Ali ono niukoliko nije sposobno oživiti stvari koje su istom postupno sazrijevale u ljudskom mozgu i koje moraju napredovati prije nego što se pojave u stvarnosti.

Revolucija je otuda nešto posve drugo nego običan ustanak koji može proisteći iz svih mogućih nepredviđenih okolnosti. Danas gotovo svakodnevno gledamo kako se organiziraju i ostvaruju pučevi i vojne pobune. Istinska revolucija može se organizirati u istoj mjeri kao i potres ili neka druga prirodna nepogoda. Ona je moguća tek kad široki slojevi pučanstva budu potišteni u duhu i kad na vlastiti poticaj odbace jaram koji se ne može dalje podnositi. Stoga je posve pogrešno prosuđivati revoluciju na osnovi toga što ona nasilno ruši, jer je nasilje tek njena neizostavna popratna pojava, potpuno određena zaprekom na koju nailazi. Ne u onome što ruši, već u onome novom što razvija i kojemu mora služiti kao primalja, pokazuje se njeno stvarno društveno i povijesno značenje. Stoga je ona nepredvidljiva i ne da se objasniti ni logičkim niti naučnim metodama. Narod nije nikada dizao revoluciju iz čistog zadovoljstva, nego ga je na to uvijek prisiljavala gorka nužda. Kad bi se povijesni događaji ostvarivali logički i razumno, više nikada ne bi bilo ratova i revolucija. Shvatio je to i ustrajni revolucionar Bakunjin i izložio to u svom napisu “Narodna stvar”:

“Krvave revolucije stvar su ljudske gluposti; pokatkad su neophodne, no uvijek su zlo, neizmjereno zlo i velika nesreća. Ne samo s obzirom na žrtve, već i zbog čistoće i savršenstva ciljeva, u čije ime se i vode”.

Revolucija sama po sebi ne može stvariti ništa novo; ona tek može — pošto je razbila stare oblike koji su joj škodili i ometali njen prirodni razvoj — osloboditi zametke nazočne u mislima ljudi i do-

vesti ih do zrelosti. Što joj više ovo proizlazi za rukom, to će već biti konačni uspjeh. Isto tako revolucija nije kadra jednim udarcem iskorijeniti ukorijenjene predožbe, nazore i običaje. Nasiljem se može potući protivnika, ali tim se ne stvara niti jedna nova zamisao, koja postupno sazrijeva i može voditi napretku. Štoviše, nasilni prevrati u povijesti nikada nisu mogli u potpunosti raskinuti sa starim i na njegovo mjesto postaviti nešto potpuno novo. To je nemoguće već stoga što u povijesti postoje unutrašnji odnosi koje čovjek ne može samovoljno dokinuti. Kao u normalnim vremenima, tako i tokom revolucije u šarolikom neredu kovitlaju staro i novo, i tada je nemoguće preko noći prelitati ljudski duh u nove forme, te je neizbježan utjecaj staroga u novom uređenju ostvarenom tijekom revolucije; staro se može nadvladati tek postupno, kroz nova shvaćanja. Činjenica je da se stvarni uspjesi revolucije mogu prosuditi po odnosu onoga što mora nadvladati i onoga što može ostvariti.

Samo vjera u svemoć revolucije, koja je tek kult revolucije, može ovo pogrešno shvatiti. U kritičnim razdobljima ovo vjerovanje na razini općeg sredstva koje liječi sve društvene slabosti, može ljudima lako postati zla kob i uputiti svoje sljedbenike na to da, kao što to danas možemo jasno vidjeti, u ime revolucije krče put kontrarevoluciji.

Revolucija i kontrarevolucija

Liberalna misaona strujanja 18. i 19. stoljeća zadala su apsolutističkom sistemu odlučujući udarac i postavila društveni život na nove puteve. Duhovni predstavnici tih strujanja — koji su osobnu slobodu shvaćali kao nužan preduvjet svakog duhovnog i društvenog preobražaja te stoga nastojali ograničiti ovlaštenja države na najmanju mjeru — otvorili su čovječanstvu potpuno nove vidike njegova budućeg razvoja, koji bi u interesu svih morao neizbježno voditi k prevladavanju svih vladajućih političkih nastojanja i naučnom upravljanju javnim djelatnostima, dok bi privredni uvid njihovi

vih nosilaca zadržao korak s političkim i društvenim ovlaštenjima. Ali, na žalost, tomu nije bilo tako. Pod utjecajem industrijske revolucije ispunjavao se jedan sve brži tempo prvobitne monopolizacije svih prirodnih i društvenim radom stvorenih bogatstava i razvio se u novi sistem ekonomske potčinjenosti, koji je pogubno proistekao iz izvornih načela liberalizma te političke i društvene demokracije.

Mladi se socijalistički pokret mogao suprotstaviti ovakvom razvitku, da i sam nije bio upleten u pogibeljan vrtlog tih procesa, čije razorne posljedice danas sve više izrastaju u sveopću kulturnu katastrofu. Mogao je postati izvršitelj oporuke liberalnih idejnih strujanja, time što je suzbijanjem privrednog monopola i nastojanjem da društveni rad potčini potrebama svijeta, imao za to čvrstu osnovu. Kroz ovaj privredni dodatak političkim i društvenim težnjama vremena mogao je to razviti u snažan dio ljudske misli i postati nosilac nove društvene kulture u životu naroda. Umjesto toga, u najvećoj je mjeri i s nevjerojatnom zaslepljenošću suzbijao slobodarska nastojanja liberalističkog shvaćanja društva, videći u njima samo politički talog takozvanog mančesterstva.

Na ovaj način moglo se vjerovanje u svemoć države, koje je bilo pokolebano novim misaonim strujanjima i revolucijama 17. i 18. stoljeća, iznova obnoviti i sistematski ojačati. Značajno je da su predstavnici autoritarnog socijalizma u borbama protiv liberalizma uzajmili oružje iz arsenala prosvijećenog apsolutizma, a da većina njih nije toga bila svjesna. Mnogi su, posebice utemeljitelji njemačke škole, koji su kasnije presudno utjecali na cjelokupan socijalistički pokret, bili učenici Fihtea (Fichte) i Hegela, predstavnika ideje apsolutne države; ostali su bili pod tako jakim utjecajem nasljeđa francuskog jakobinizma, da su prijelaz k socijalizmu mogli zamisliti samo u obliku diktature proletarijata. Bilo je to pogubno za mladi socijalistički pokret, to što se najvećim dijelom već u početnom stadiju našao pod utjecajem autoritarnih idejnih strujanja svog vremena, koja su bila proistekla iz nasljeđa 1793. godine i drugog perioda napoleonskih ratova. Bilo je to upravo ono nasljeđe koje se postup-